

Драган Бабић

РОЂАЦИ САБЛАСНО ЧУЧЕ НА ПЛАЖИ

Драгана Мокан: *Пусџиџиџе им лајану музику*,
Киkinда, Партизанска књига, 2019.

Говорити о терминима „чудно”, „необично” или „зачудно” у књижевности обично може да подразумева две не нужно искључиве ствари: текстове који се читају у кључу жанровске прозе – фантастике, научне фантастике и сл. – и обично алузивно и рубно ступају у везу са нашом стварношћу, те текстове који говоре о стварности самих читалаца, али из неког новог, неочекиваног, или пак донекле ишчашеног угла. Та дела не морају нужно да припадају жанровској књижевности, већ само да поседују један уникатан начин посматрања свега онога што свако од нас већ познаје, али не интерпретира на начин на који га интерпретирају та дела. Таква проза може да подсећа на, рецимо, филмове Тима Бартона или Гиљерма дел Тора, или на канонска дела светске литературе које су писали аутори од Семјуела Бекета до Данила Хармса. Укратко, довољно је да само један сегмент те књижевности буде померен на било који начин, и тиме долазимо до довољне количине новума који ће такве наслове сврстати у ону потоњу категорију „чудне” или „необичне” књижевности, а управо том корпусу припада и прошло-годишња збирка прича Драгане Мокан, *Пусџиџиџе им лајану музику*.

Премда је у питању ауторкин први прозни наслов – уз збирку поезије *Како ми је љрошло време* (Градска библиотека „Жарко Зрењанин”, Зрењанин, 2003) – она није непозната домаћој читалачкој публици. Заправо, позната је једном њеном делу, оном који прати штампану периодичку, електронске часописе и интернет портале на

којима се појављивала како са својим песничким, тако и прозним текстовима, укључујући приче из њеног дебитантског приповедног дела. Управо због тога – као и због уредничког рада који евидентно стоји иза њих – ове приче не одликују мане већине првих књига младих аутора, и ова збирка се не може описати као „почетничка”, „недорађена”, „незаокружена” или „нискоквалитетна”. Она се може, с друге стране, описати као неочекивана и неубичајена, и мада нису апсолутно све приче једнако разумљиве и на истом нивоу – ипак се ради о двадесет и једном тексту који је сабран у исту збирку – свака од њих поседује нешто што, на овај или онај начин, скреће читалачку пажњу и искаче из просека. Уз то, ове приче сведоче о резултату до којег се може доћи у случајевима када се аутори поигравају сопственим језиком и изразом, и када се не држе јасно зацртаних поетичких, формалних и жанровских оквира, већ су спремни да ризикују, верујући у оно што су спремни да донесу читаоцима.

А оно што им доноси збирка *Пусијише им лајану музику* може се описати поменутиим одредницама „чудно” и „необично”. Било да се ради о насловима прича који сами по себи носе значајан симболички потенцијал и скрећу пажњу – „Ктулу се сакрије под језик, а овај га тражи под земљом”, „Само грање. Као празно гнездо”, „(Autosaved)” или „Ибука је желео да слуша Пучинија док лети изнад Пацифика – тест први” – иако у одређеним случајевима немају наизглед никакве везе са радњом самих прича. Мокан евидентно ради на својим насловима са одређеном намером, тј. у покушају да они допуне саме текстове, да их најаве, или пак да понуде њихово разрешење или сумирају ауторски став о њима. Следећи слој онеобичавања следи у самим причама: оне почињу у *in medias res* маниру и стављају читаоце у само средиште радње, дајући им у почетку мање информација но што им је неопходно за разумевање, али такође их и подстичу на даље истраживање и самостално интерпретативно допуњавање пређутаних места. И док се сами јунаци не могу увек сматрати изузетнима или посебнима – ради се махом о маргинализованим појединцима данашњице и/или ликовима чији се живот, у складу са теоријом кратке прозе, представља само кратким исечком – јер наша савремена продукција врви од управо оваквих појединаца, зато активности којима се они посвећују, које и чине радњу самих прича, јесу, у најмању руку, необичне. Од младића са инвалидитетом који у возу покушава да води разговор са старцем-наркоманом специфичног менталног стања („Цицибан”) и апокалиптичко-гуливеровског друштва женског божанства и њених поданика („Џин”), преко ониричке кафкијанске визије претварања у животињу („Зеџ”) и остављања старице која жели да умре у близини гладног питона од стране алкохолисане групе младих предвођене

њеном унуком („Кућа смеха”), све до разговора човека и ноја који рекламира одећу одређеног брeнда („Желим вам све најбоље на том путовању”) и братско-сестринске провале у очеву кућу у покушају крађе новца која се окончава бегом кроз прозор на трамболину („Autosaved”). Уз то се помињу и непозната игра у којој јунаци учествују са својим двојницима („Игра”), флешбекови детињства који постају све бруталнији и бруталнији („Гусеница”), породични односи који се намећу као све само не спокојни и присни, а кулминирају гротескном сликом рођака јунака који сабласно чуче на плажи („Рођаци”), и тако даље. Укратко, све чудније од чуднијег. Међутим, Мокан не игра на карту шокирања публике или покушава да оде толико у зачудно да ове приче постану нечитљиве и некохерентне. Сасвим супротно, поента ових текстова, као и целе збирке, непрестано се назире, али је до ње неопходно доћи пажљивим читањем и повезивањем елемената различитих прича у целину. Та поента није увек јасна на први поглед, али је увек ту, и врло је једноставна: наша стварност постала је толико ишчашена да су једино овакве бизарне ситуације које се дешавају обичним људима постале уверљиве и логичне. Или макар вероватне, што је и довољно да оне постану предмет књижевне обраде. Најзад, и завршница већине ових прича појачава утисак онеобичности, те се оне окончавају различитим злочинима, неспоразумима, катастрофама, смрћу, или општом збуњеношћу.

Још један елемент који је приметан у великом броју прича збирке *Пусићийе им лајану музику* јесте и суптилан и прецизно изведен хумор. Ово је наративни поступак који често недостаје савременим српским прозаистима: део њих ни не покушава да на терор свакодневице одговори на овај начин и да критички проматра своје окружење бранећи се хумором, док други део писаца то чини неуспешно, вештачко и банално. Мокан се неретко ослања на хумор као коментар свог окружења и покушава да једноставне, а озбиљне ситуације предочи у духовитом маниру, непрестано изазивајући читаоца и тражећи додатну пажњу и реакцију. Било да се ради о описним пасажима, монолозима или дијалозима, она у свој хумор уноси дозу критике протагониста, ситуација у којима се затичу, па и саме публике, градећи ка завршном прекрету и обрту који кулминира приповедање. Ово је нарочито приметно у краћим причама – иако се у случају свих ових прича не може говорити о превеликој разлици у обиму – које иду ка категорији микро-прозе или флеш фикције. Ова форма захтева експресну кулминацију и што бржи долазак до реакције, и стога често посеже за упечатљивим финишима који су на рубу вица и *punch line* ефекта који је карактеристичан за њега. То се може видети у причама „Какасана”, „Зеџ”, „После смене” и „Сама са собом” које поентирају на хумористи-

чан начин, идући чак и у домен гротеске која чини њихов ефекат још снажнијим. Ова форма није толико честа у нашој приповедној продукцији – мада има дубоку традицију и ауторе попут Давида Албахарија, Срђана Тешина, Радмиле Лазић или Данице Вукићевић који се њоме баве и данас – и због тога ових неколико прича постају још битније у корпусу ових најкраћих прозних форми, нарочито код стваралаца младе/млађе генерације.

Говорећи о овом нараштају писаца, приметно је да се многи од њих први пут представљају публици управо збиркама кратких прича, али су оне махом резултат различитих конкурса намењених за младе ауторе и, нажалост, немају адекватан квалитет и рецепцију. Код збирке *Пустийије им лајану музику* то није случај: упркос томе што Драгана Мокан наступа из троструко негативне позиције, као млада ауторка и као приповедач, овај наслов је далеко од неуспешног. Штавише, у њему се могу назрети неколико прича које ће, уколико она настави да гради свој израз, у будућности довести до још квалитетнијих и уверљивијих текстова – пре свих, то су приче „Више волим перјане јастуке”, „Кућа смеха” и лирски набијена „Ибука је желео да слуша Пучинија док лети изнад Пацифика – тест први” која и кулминира збирку сличним ефектом као што то чини антологијска прича „Мејсон у ваздуху” из збирке *Банашоријум и ина йроза* (2014) Угљеше Шајтинца – а то је чињеница која потврђује да је њен ризик овим делом био оправдан.